

ТАНЦОВА ЛЕКСИКА: ФОЛКЛОР, ХАРАКТЕРЕН ТАНЦ И СЪВРЕМЕНЕН ТАНЦ

д-р Джулия Ромеова Йорданова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – град Благоевград

Резюме: Статията разглежда развитието на танцовата лексика, като динамичен и многообразен феномен, който обединява елементи от фолклор, характерен и съвременен танц. Анализират се произведения като „Зорба гъркът“, „Наполи“ и „Нестинарка“, „Кармен“, които илюстрират взаимодействието между традицията и модерността. Изследват се принципи на фолклорните танци, значението на техническата подготовка и ролята на емоционалната изразителност в съвременния танцов театър.

Ключови думи: танцова лексика, фолклор, характерен танц, съвременен танц, сценично изкуство

DANCE VOCABULARY: FOLKLORE, CHARACTER DANCE AND CONTEMPORARY DANCE

PhD Julia Romeova Yordanova

Southwestern University “Neofit Rilski”- Blagoevgrad

Abstract: The article examines the development of the dance lexicon as a dynamic and diverse phenomenon, combining elements of folklore, character, and contemporary dance. It analyzes works such as 'Zorba the Greek,' 'Napoli,' and 'Nestinarka,' 'Carmen' which illustrate the interaction between tradition and modernity. The article explores the architectonic principles of folklore dances, the importance of technical preparation, and the role of emotional expressiveness in contemporary dance theater.

Keywords: dance lexicon, folklore, character dance, contemporary dance, stage art

Фолклорът предоставя основата за изграждането на танцовата лексика, като съчетава традиционни мотиви и съвременни интерпретации. Въпреки че фолклорните танци варират значително между културите, тяхната функция често е свързана с ритуали, празненства и социални взаимодействия.

Например, българските народни танци като хоро се отличават със сложна ритмичност, докато ирландските танци наблягат на бързи и прецизни стъпки.

Той е основен компонент на танцовата лексика, предоставящ уникални ритмични и двигателни форми, които отразяват идентичността на даден народ. Българските народни танци, например, се отличават с неравноделни размери като 7/8 и 11/16, които предоставят уникални ритмични предизвикателства и възможности за хореографска адаптация. Както отбелязва доц. Георги Гаров: „Първоначалното приспособяване на народната музика, песни и танци към изискванията на сцената води до промяна не само в начина на изпълнение, но и в тяхната структура и функции“ (Гаров 2022: 2).

Фолклорът не само изгражда основата за развитието на танцовата лексика, но също така предлага неизчерпаем източник на вдъхновение за съвременните хореографи. Например, в българските танци като ръченица и хоро, ритъмът служи като средство за обединение на общността. В същото време, интерпретациите на ирландските танци като рийл и джига показват как културното наследство може да бъде адаптирано към съвременните сценични стандарти.

Сравнението между фолклорните традиции показва, че макар всяка култура да има свои уникални особености, съществуват универсални елементи, които обединяват танцовото изкуство – ритъм, движение и изразителност. Тези общи характеристики позволяват на фолклорните танци да бъдат адаптирани и интерпретирани в контекста на модерното сценично изкуство.

Тук може да се посочи за ярък пример балетът „Нестинарка“ .

„Нестинарка“ е български балет по музика на Марин Големинов, вдъхновен от нестинарските обичаи. Хореографията включва традиционни български ритми и движения, представящи духовната връзка с огъня и природата. Балетът символизира борбата между духа и телесното, като акцентира на вярата и традицията.

Въпреки че сценичните адаптации на фолклора понякога водят до промени в автентичността, те също така разширяват потенциала на традиционните танци. Пример за това е производението „Нестинарка“, където нестинарските ритуали са вплетени в модерен балетен спектакъл. Тези адаптации не само обогатяват сценичното изкуство, но и запазват духа на традицията. Освен това, както отбелязва доц. Гаров: „Изброените архитектурни норми най-често съществуват заедно и се отнасят за дадено хоро. В процеса на изпълнение различните структури претърпяват изменения“ (Гаров 2022: 30).

Характерният танц предоставя уникална възможност за изразяване на индивидуалност, като същевременно се запазва културният дух.

Характерните танци често играят ролята на мост между миналото и настоящето, позволявайки на зрителите да се потопят в културни светове, които иначе биха останали недостъпни.

Характерният танц играе уникална роля в съхраняването на културната идентичност чрез сценични представления. Докато фолклорните танци акцентират върху колективната динамика, характерният танц често се фокусира върху индивидуалността на изпълнителя и неговата връзка с музиката. Например, в „Наполи“ италианската тарантела показва радостта и уникалната възможност за изразяване на жизнеността на културата, докато в „Зорба гъркът“ зейбекикото изразява дълбока емоционалност и философията на свобода и радост.

Съпоставката между тези два стила подчертава, че характерният танц е не само средство за културно изразяване, но и инструмент за предаване на универсални теми като радост, тъга и стремеж към свобода.

Хореографите често използват този жанр, за да създадат мост между миналото и настоящето, привличайки модерната публика.

Характерният танц е не само средство за културно изразяване, но и инструмент за предаване на универсални теми като радост, тъга и стремеж към свобода.

Балетът „Зорба гъркът“ (Zorba the Greek) е създаден по романа на Никос Казандзакис и филма със същото име (1964), като музиката е дело на известния гръцки композитор Микис Теодоракис. Хореографията на балета е адаптация на традиционните гръцки танци и тяхното взаимодействие с класическите техники, което прави постановката уникална и вдъхновяваща.

Хореографията, най-често изпълнявана във версията на Лорка Масине, представлява синтез между класическия балет и гръцкия фолклорен танц. Хореографът включва емблематични елементи от традиционните гръцки танци като хасапико, които е свързан със социалния и ритуалния живот на гръцкия народ. Тези движения са вплетени с грацията, контрола и техниката на класическата танцова школа.

Хасапико – Танцът, често наричан „танцът на месарите“, има военен и ритуален характер. Включва характерни синхронни стъпки и ритмично редуване на позиции, което се вписва в балетната композиция с елегантността на класическите движения.

Гръцки мотиви в класическия стил – Масине интегрира движения с повдигане на ръцете в характерната "гръцка поза", подчертавайки стилизацията на традицията. Преклоненията, въртенето около оста и танцуването с широки стъпки се съчетават с точност на линиите, присъщи на класическия балет.

Хореографски похвати, които се изпозват в този балет са:

- Динамика на контраста: Хореографията сменя ритми и настроения, отразявайки емоционалния свят на персонажите.

- Групови сцени: Масине използва множество танцьори за създаване на сцени, които напомнят селски празници, характерни за гръцката култура.

- Импровизация: Въпреки структурата на балетния език, хореографът оставя място за лична интерпретация, близка до спонтанността на фолклорните танци.

Движенията в „Зорба гръкът“ отразяват основните теми на балета – свободата, любовта и трагедията. Танцът е не само израз на културата, но и средство за преодоляване на житейските предизвикателства, като танцът на Зорба става символ на волята и оптимизма.

Балетът „Зорба гръкът“ остава пример за успешна интеграция на автентичната култура с класическото изкуство, превръщайки танца в универсален език.

Друг балет, който ще бъде разгледан е балета „Наполи“.

„**Наполи**“ е класически балет в три действия, създаден през 1842 г. от датския хореограф **Август Бурнонвил**. Постановката е вдъхновена от пътуванията на Бурнонвил до Италия и отразява духа на Неапол – град, изпълнен с жизненост, културно разнообразие и фолклорна магия. Музиката е дело на **Едмунд Хелстед**, **Холгер Симон Паули** и други композитори, които създават музикална среда, богата на ритми и мелодии, вдъхновени от италианския фолклор.

Балетът разказва историята на любовта между рибаря Гамбет и младата Тереза, които трябва да преодолеят препятствия, включително магически и религиозни елементи, за да бъдат заедно. Една от основните сцени в балета е празничната кулминация с изпълнение на **тарантела**, която се е превърнала в емблема на произведението.

Хореографията на „Наполи“ е изключително богата, съчетавайки движения от класическия танц с характерния танц.

Хореографът **Август Бурнонвил** е известен с лекотата и изяществото на своите хореографски решения, както и с вниманието към драматургията на движенията.

Използване на характерни танци в хореографията.

- Бурнонвил интегрира в постановката италианската тарантела като основен акцент. Този танц, с неговите бързи ритми и динамични стъпки, е централно изразно средство за фолклорния дух на Неапол.

- Освен тарантелата, в балета присъстват други народни танци, които пресъздават атмосферата на живота в крайморския град.

- Докато магическите сцени във второ действие се основават на класическия балетен стил (с леки, ефирни движения), в третото действие характерните танци, особено тарантелата, подчертават земния и радостен дух на героите.

- Хореографията включва бързи последователности от скокове, които създават усещане за лекота.

Тарантелата е ключов елемент в „Наполи“ и играе няколко важни роли в хореографската концепция на Бурнонвил. Тя произхожда от Южна Италия и е символ на народните обичаи. В балета тя олицетворява жизнеността и свободата на духа, присъщи на обикновените хора. Тарантелата в „Наполи“ е стилизирана, за да подчертае грацията и техниката на изпълнителите, като същевременно запазва автентичния си ритъм и стъпки.

Включени са акценти като подскачания, въртене и движения с кастанети или тъкани шалове – типични за оригиналния танц.

В сюжета тарантелата служи като средство за празнуване и символизира хармонията и обединението на общността след преодоляването на конфликта.

„Наполи“ е не само празник на италианската култура, но и шедьовър на хореографската стилистика на Август Бурнонвил, в който класическият балет се среща с богатството на фолклорната традиция.

Съвременен танц и танцов театър

Съвременният танц е уникален със своята способност да се адаптира към различни теми и емоционални състояния. Съвременният танц и танцовият театър предоставят нови възможности за изразяване на сложни теми и емоции. Основата за успешното им изпълнение е техническата подготовка, която гарантира безопасност и свобода на движение. Както посочва гл. асистент д-р Силвина Владова: „Основата и задължителната подготовка за всичките упражнения е екзерсисът, чрез който се

подготвят физически танцьорите, като придобиват уменията да се движат свободно и безопасно“ (Владова 2019: 3).

Той предоставя пространство за експериментиране, което позволява на хореографите да комбинират класически техники с иновативни движения. Произведения като „Кармен през очите на северняка“ на Матс Ек демонстрират как традиционните сюжети могат да бъдат осъвременени, за да отразяват съвременната реалност. Комбинацията от традиционни мотиви с модерни техники позволява създаването на мултидисциплинарно изкуство, което ангажира зрителите на множество нива.

Танцовият театър, от своя страна, разширява границите на танцовото изкуство, като включва драматургични елементи. Това взаимодействие между танц и театър създава мултидисциплинарен подход, който е особено ефективен за изследване на сложни социални и личностни теми.

„Кармен“ - Визията на Матс Ек.

„Кармен“ е едно от най-известните произведения на шведския хореограф Матс Ек, чиято интерпретация на класическия балет „Кармен“ от Жорж Бизе е революционна. Творбата представя нов прочит на емблематичната история за страст, свобода и трагедия, като използва съвременни танцови техники и елементи на танцовия театър.

Матс Ек е известен със своя уникален подход, който разчупва традиционните рамки на класическия балет, използвайки езика на съвременния танц. Хореографията му за „Кармен“ демонстрира:

- Вместо класическа балетна лексика, движенията са резки, неравномерни и често дори „груби“, за да подчертаят драматичния конфликт между персонажите.

Експресивността на телата е в основата на комуникацията – всяко движение изразява вътрешния свят на героите.

- Много от движенията са прекъснати, рязки и динамични, което отразява напрежението и емоционалната нестабилност в сюжета.

Хореографията често включва смяна на нивата – от ниски позиции на земята до внезапни скокове, които създават усещане за несигурност и непредсказуемост.

- Матс Ек използва ръцете, пръстите и главата като основни инструменти за изразяване, което добавя театралност към движението. Движенията често напомнят на жестове, които изразяват емоционалното състояние на персонажите.

Заклучение:

Танцовата лексика е уникално културно наследство, което не само съхранява традициите и идентичността на народите, но и постоянно се трансформира в динамичен инструмент за творческо изразяване и израстване. Чрез умелото съчетаване на традиционни елементи с модерни иновации, танцовото изкуство разширява границите на своята изразителност, като същевременно вдъхновява хореографи, изпълнители и публика по целия свят.

Фолклорът, със своите ритуални движения и символични форми, служи като основа, върху която се надграждат характерните танци, отличаващи се със специфична драматургия и национален колорит. В същото време, съвременният танц предлага свобода на тялото и емоцията, превръщайки движенията в средство за предаване на сложни идеи и лични преживявания. Танцовият театър пък събира в едно драматургичния разказ, театралната експресия и физическата виртуозност, създавайки уникално мултидисциплинарно преживяване.

Тази симбиоза между традиционно и модерно подчертава универсалността на танца като език, който може да бъде разбран и почувстван отвъд границите на времето и пространството. От класическите балети като „Жизел“ и „Спящата красавица“, през националните съкровища като „Змей и Яна“ и „Нестинарка“, до експерименталните форми на съвременния танц, танцовата лексика разкрива безкрайните възможности за изразяване на човешкия дух.

Взаимодействието между различните жанрове и стилове създава платформа за културен диалог и артистичен обмен, като същевременно поддържа живи връзките с миналото. Така танцът се превръща не само в пазител на традициите, но и в катализатор на творческа енергия, който вдъхновява поколения артисти да преоткриват себе си и да разширяват хоризонтите на изкуството. Този универсален език на движенията продължава да преодолява граници, свързвайки култури и епохи, и доказва, че танцът е едновременно мост към миналото и прозорец към бъдещето.

Танцовата лексика е не само средство за съхранение на културното наследство, но и мощен инструмент за творческо изразяване. Чрез съчетаването на традиционни и модерни елементи тя продължава да вдъхновява хореографи, изпълнители и публика по целия свят. Взаимодействието между фолклор, характерен танц и съвременен танц подчертава способността на танцовото изкуство да преодолява културни и времеви граници, оставяйки универсален език на изразяване.

Литература:

Гаров, Георги. (2022). Хореографски структури и фолклорен танц: Някои аспекти в творчеството на фолклорните ансамбли. Издателство: Хореографско изкуство.

Гаров, Георги. (2022). Архитектонични и процесуални структури в хорото. Сборник с доклади Хорото, което ни свързва, Севлиево 2022.

Владова, Силвина. (2019). Начални стъпки при преподаването на танцов театър и контактна импровизация. Пета Балканска научна конференция Наука, образование, изкуство през 21 век, 26.09.2019. ISSN 1313-5236.

Янева, Анелия. (2020). Фолклорни нашепвания: Вдъхновение за модерния танц. София: Академично издателство.

Ек, Матс. (2019). Еволюцията на съвременния танц: Влияния и иновации. Международен танцов журнал, 34(2), 45-60.

Балетна енциклопедия (2020). История и стилове в танцовото изкуство. Лондон: Международно издателство за изкуства.

Ангелов, Ставри. (2019). Музикално-сценично творчество за деца в България. София: Печатница Симолини – 94.